

فصل اول

کلیات

مقدمه

طرح مساله

ضرورت و اهمیت پژوهش

اهداف پژوهش

۱- مقدمه:

فصل اول به بیان مساله و هدف و ضرورت و اهمیت تحقیق اختصاص دارد. به این ترتیب که در ابتدا در بیان مساله سعی شده مساله تحقیق با تمام ابعاد و جوانب مورد موشکافی قرار گیرد و سپس به بیان ضرورت و اهمیت تحقیق در سطح خرد و کلان و در نهایت اهداف تحقیق ذکر شده است.

۲- طرح مساله:

بحث یارانه‌ها و رفاه اجتماعی عمدتاً از قرن نوزدهم میلادی در همه کشورهای جهان به اجرا در آمد و هر چند، دیدگاه‌های انتقادی، اجرای این امر را باعث کاهش کارایی اقتصادی می‌دانستند، با این وجود دولتها بر حسب شرایط، عدالت اجتماعی متناسب با کارایی مناسب را انتخاب نمودند. بر همین اساس پرداخت یارانه از جمله سیاستهای حمایتی مهمی درآمدند که در همه کشورهای جهان در هر سطحی از توسعه یافتگی پذیرفته شد. یارانه‌ها عناصری هستند که از طرف دولتها برای حمایت از اقشار آسیب‌پذیر و حمایت از قشر خاصی و یا کلیه اقشار جامعه پرداخت می‌شوند. از اهداف اصلی پرداخت یارانه افزایش رفاه خانوارها است.

کارایی و اثربخشی بسیاری برای یارانه می‌توان برشمرد که از مهمترین آنها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: یارانه‌ها در حقیقت ابزاری جهت بازتوزیع درآمد محسوب می‌شوند. و برای کاهش نابرابری و فقر که یکی از مولفه‌های اساسی کمبود رفاه است به کار می‌آیند. آن همچنین موجب افزایش رضایت عمومی و امنیت اقتصادی - اجتماعی کشور ایجاد امکانات مناسب برای دسترسی آسان و استفاده تمامی اقشار از کالاهای مشمول یارانه، تامین امنیت غذایی اقشار نیازمند، رفع تنگناهای ساختاری تولید که خارج از توان بخش خصوصی می‌شود. یارانه‌ها به دلیل اثر بخشی زود هنگام به عنوان شناخته شده ترین راه انتقال درآمد به گروه‌های کم‌درآمد جامعه است که هم در کشورهای در حال توسعه و هم در کشورهای توسعه یافته دارای سابقه طولانی است.

یارانه از ابزارهای اساسی مداخله دولت و از سیاستهای حمایتی مهمی محسوب می‌شوند که به شکل مستقیم و غیر مستقیم توسط دولت و از طریق دستگاههای اجرایی مختلف برای حمایت

افراد به اجرا در می‌آیند. منطق حاکم بر پرداخت یارانه کمک و دستگیری از خانوارهای محروم و بی‌بضاعت، کمک به توسعه زیربناهای بخشهای تولیدی، فراهم نمودن دسترسی آسان به تسهیلات و خدمات و بازار... است تا از این طریق به بهبود جایگاه آنها در سیر حیات یاری رساند. با این وجود فقدان امکانات و خدمات، وجود اقشار آسیب‌پذیر و محروم در جامعه روستایی، روستاها را مستعد این نموده است تا دولتمردان و سیاستگذاران توجه بارزی به این قشر داشته باشند و سیاستهای حمایتی را درمورد آنها به اجرا در آورند.

در یک دید کلی، یارانه به معنای "پرداخت‌های انتقالی بلاعوض نقدی و غیر نقدی دولت (به صورت مابه‌التفاوت هزینه بهره‌مندی و هزینه تمام‌شده) است که به صورت مستقیم یا غیرمستقیم برای افزایش قدرت خرید واقعی مصرف‌کنندگان، افزایش قدرت فروش تولیدکنندگان، عادلانه‌تر نمودن توزیع درآمد، ثبات اقتصادی و جبران آثار ناشی از سیاست‌های دولت به منظور حفظ یا ارتقای رفاه اجتماعی اعطا می‌گردد." (موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۸۵).

با این تعریف، در جدول یک روند پرداخت‌ها یارانه‌ها طی دو برنامه توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۳ آمده است. آنچه می‌توان از این جدول درک کرد، این است که پرداخت یارانه‌ها با نرخ رشد ۴۰ درصدی، روندی صعودی از خود نشان می‌دهند. و از ۵۵۸۸ میلیارد ریال در سال ۱۳۷۵ به ۲۳۰۳۵ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۳ رسیده‌اند. در این دوره یارانه مصرفی ۸۱/۷۳ درصد بیشترین سهم یارانه‌ها را به خود اختصاص می‌دهد. در حالی که یارانه تولیدی فقط ۱۴/۲ درصد و یارانه خدماتی ۲/۹ درصد از کل یارانه است. حال با توجه به سهم بالای که یارانه از کل بودجه دولت به خود اختصاص داده است، چقدر توانسته است بر شاخص

رفاه زندگی خانوارهای روستایی اثرگذار باشد؟ آیا یارانه مستقیم نسبت به یارانه غیرمستقیم از کارایی بهتری جهت به حداکثر رساندن رفاه اجتماعی در سطح روستا دارد و بالعکس یارانه غیرمستقیم نسبت به یارانه مستقیم از کارایی بالاتری برخوردار است؟ از سوالات اساسی هستند که در این تحقیق مورد تحلیل و بررسی قرار خواهند گرفت..

جدول شماره ۱: روند پرداخت یارانه‌ها در طول سال‌های ۱۳۸۳ - ۱۳۷۵

سال	یارانه تولیدی (میلیارد ریال)	یارانه مصرفی (میلیارد ریال)	یارانه خدماتی (میلیارد ریال)	یارانه صادراتی (میلیارد ریال)	کل یارانه (میلیارد ریال)
۱۳۷۵	۵۸۶	۴۹۹۷	۵	۰	۵۵۸۸
۱۳۸۰	۶۹۵	۸۷۹۳	۳۵۶	۱۵۵	۹۹۹۸
۱۳۸۳	۸۳۷	۲۰۸۹۵	۱۰۲۴	۲۷۹	۲۳۰۳۵

ماخذ: (پرمه، زواره و همکاران ۱۳۸۳، امکان‌سنجی تعیین خانوارهای نیازمند از بی‌نیاز)

۳- ضرورت و اهمیت موضوع:

از هدفهای مهم سیاستگذاران در هر کشوری ارتقای سطح کیفیت زندگی و رفاه اجتماعی تامین شرایط مطلوب زندگی برای تمامی اقشار جامعه و به خصوص اقشار آسیب‌پذیر و محو فقر و محرومیت از روستاها و نیز توسعه کشاورزی است.

روستا، جایگاه ویژه‌ای در فرآیند توسعه دارد. با این وجود، بیشترین اقشار آسیب‌پذیر در جامعه روستاهی جای دارند و درصد فقیران در جامعه روستایی خیلی فراتر از جامعه شهری است. روستاییان عمدتاً کم درآمدند و نیازمند حمایت هستند. براساس آمارهای بدست آمده توسط خالدی و پرمه از بررسی وضعیت فقر در مناطق شهری و روستایی ایران (۱۳۷۵-۸۲) این گونه برآورد شده است که ۳۷/۵ درصد خانوارهای روستایی کشور زیر خط فقر مطلق قرار دارند. و همچنین براساس گزارش ایفاد در سال ۲۰۰۱ میلادی حدود ۹۰۰ میلیون نفر از فقرا در نواحی روستایی ساکنند. موسسه نان جهان نیز در گزارش گرسنگی سال ۲۰۰۵ بیان می‌کند، شمار گرسنگان جهان در سال ۲۰۰۵ حدود ۸۵۲ میلیون نفر است؛ یعنی به تقریب، از هر شش نفر ساکن کره زمین یک نفر گرسنه است. براساس همین گزارش از هر ۴ نفر کسانی که در جهان امروز دچار گرسنگی‌اند ۳ نفر در نقاط روستایی زندگی می‌کنند و کشاورزان خرده پا بیشترین درصد از مردم گرسنه جهان را تشکیل می‌دهند. در ایران نیز مطالعات انجام شده بازگوی آن است که مهمترین گروه‌های اجتماعی درگیر فقر در اجتماعات روستایی جای دارند. لذا حمایت از این گونه اقشار از اهمیت خاصی برخوردار است.

بر اساس اطلاعات مندرج در جدول شماره ۲، جمعیت کل کشور در سال ۱۳۷۵، ۶۰۰۵۵۴۸۸ نفر بوده که از این تعداد ۲۳۰۲۶۲۹۳ نفر در روستا ساکن بودند و این جمعیت در سال ۱۳۸۵ با نرخ رشد ۱.۵ درصدی (برآورد مرکز آمار ایران) به حدود ۷۰۴۹۵۷۸۳ نفر رسید در حالیکه رشد جمعیت روستایی با نرخ کاهشی حدوداً ۳.۹ درصدی به ۲۲۱۳۱۱۰۱ نفر کاهش یافت. همانگونه که می توان برآورد نمود. در سال ۱۳۷۵، ۳۸.۳۴ درصد و در سال ۱۳۸۵، ۳۱.۳۹ درصد ساکن روستا بودند.

همانطور که در جدول شماره ۲، ملاحظه می شود، هر چند نسبت جمعیت روستایی به جمعیت شهری در حال کاهش است، با این وجود حدود یک سوم جمعیت کشور در روستاها ساکن هستند. و این نشان دهنده آن است که هنوز جامعه روستایی از وزن قابل توجهی برخوردار است. که بایستی به نیازهای آن توجه شود. پس شناخت ابزارهای سیاستی کارآ در جهت افزایش رفاه خانوارهای روستایی و پاسخگویی به نیازهایشان از اهمیت شایانی برخوردار است که انجام این تحقیق پاسخگوی این ضرورت است. همچنین با انجام این تحقیق از وضعیت کنونی و روند پرداخت یارانه ها آشنا می شویم و این اطلاعات در امر سیاستگذاری و تصمیم گیری توسعه ای و اقتصادی برای مناطق محروم از اهمیت زیادی برخوردار است.

جدول شماره ۲ - جمعیت ساکن روستا در طول سال های ۱۳۷۵-۱۳۸۵

کل جمعیت	جمعیت ساکن روستا	درصد جمعیت ساکن روستا	
۶۰۰۵۵۴۸۸	۲۳۰۲۶۲۹۳	۳۸/۳۴	سال ۱۳۷۵
۷۰۴۹۵۷۸۳	۲۲۱۳۱۱۰۱	۳۱/۳۹	سال ۱۳۸۵

۴- هدف اصلی تحقیق:

شناخت اثرات پرداخت یارانه بر سطح رفاه اجتماعی خانوارهای روستایی

اهداف فرعی:

- تحلیل و توصیف اثرات یارانه غیر مستقیم بر رفاه اجتماعی

- تحلیل و بررسی اثرات یارانه مستقیم بر رفاه اجتماعی

فصل دوم

مروری بر مطالعات پیشین

پیشینه تحقیق

در این بخش به تحقیقاتی که در گذشته در راستای موضوع پژوهش انجام شده است، می‌پردازیم. آنچه در ادامه می‌آید شامل دو دسته تحقیق است که دسته اول؛ تحقیقات، شامل پژوهش‌هایی است که توسط محققان در کشورهای دیگر انجام شده است و دسته دوم؛ تحقیقات نیز از جمله مطالعاتی است که توسط محققان داخلی در کشورمان انجام پذیرفته است.

۱- مطالعات پژوهشگران خارجی

۱-۱- مطالعه لارکی^۱ (۱۹۸۶)

در این مطالعه که توسط لارکی انجام شده است با انجام پنج سناریو اثرات افزایش قیمت سه کالای یارانه‌ای (گندم، روغن نباتی و شکر) بر تغذیه و رفاه خانوارهای شهری و روستایی، و پرداخت یارانه به کالاهای مانند گندم و جو را مورد بررسی قرار گرفته است.

یافته‌ها: بررسی نشان می‌داد که افزایش ۵۰ درصدی قیمت سه کالای یارانه‌ای (گندم، روغن نباتی و شکر) بر تغذیه و رفاه خانوارها موجب می‌شود که مصرف خانوارهای روستایی حدود ۲۰ درصد کاهش یابد، در حالیکه این کاهش برای فقیرترین و ثروتمندترین خانوارهای شهری به ترتیب ۷ و ۱۲ درصد می‌باشد. بنابراین نواحی شهری کمتر از نواحی روستایی در اثر افزایش قیمت‌ها زیان می‌بینند. و به این دلیل افزایش قیمت آرد نرم موجب جانشینی آرد سخت می‌گردد. پرداخت یارانه به جو (سناریوی ۲) کاهش رفاه خانوارهای فقیر روستایی را جبران نموده و کاهش رفاه فقیرترین

^۱ - Laraki

و ثروتمندترین خانوارها ۴ و ۹ درصد می‌باشد، در حالی که این ارقام در مناطق شهری ۴.۱- و ۶.۷- درصد هستند. از طرف دیگر پرداخت یارانه به گندم سخت (سناریو ۳) در مناطق آثار منفی افزایش قیمت را در گروه‌های کم‌درآمد و جبران و رفاه آنها ۴.۸ درصد افزایش می‌دهد. در سناریوی ۴ (افزایش ۵۰ درصد قیمت سه کالای روغن نباتی، شکر و آرد نرم و پرداخت یارانه به گندم سخت) نیز رفاه خانوارهای روستایی را به شدت کاهش داده (به طور متوسط ۲۱ درصد)، اما تاثیر آن بر خانوارهای شهری ضعیف‌تر است. در اجرای سناریو ۵ که افزایش یارانه جو و افزایش یارانه گندم سخت گویایی آن است رفاه خانوارهای شهری افزایش (۸ درصد) و رفاه خانوارهای روستای کاهش نشان می‌دهد.

نتایج: نتیجه تحقیقات مورد بررسی نشان می‌دهد که رفاه خانوارهای روستایی بیشتر از خانوارهای شهری در اثر افزایش و یا کاهش قیمت کالاهای یارانه‌ای تاثیر می‌پذیرد (Laraki, karim; ۱۹۸۶)

۱-۲- مطالعه فرند و والیج (۱۹۹۵)

فرند و والیج (۱۹۹۵) منافع و زیان‌های افزایش قیمت انرژی را بر خانوارهای لهستان بررسی کردند. نتایج حاصل نشان داد که میزان رفاه از دست رفته با کشش‌های قیمتی ارتباط داشته ولی در مجموع در اثر افزایش قیمت‌ها خانوارهای پردرآمد رفاه بیشتری از دست می‌دهند (Frend, L.Caroline and Walich I.cheistine; ۱۹۹۵).

۲- مطالعات پژوهشگران داخلی

۱-۲- مطالعه بزرگزاده (۱۳۷۸)

در این مطالعه، بزرگزاده بررسی خود را با هدف شناخت این نکته که، الگوی مصرف انرژی در خانواده‌های کم‌درآمد و پردرآمد شهری چگونه است؟ و حال افزایش قیمت حامل‌های انرژی چه تاثیری بر روی رفاه این خانوارهای خواهد گذاشت؟ وی تحقیق را بر روی یکی از ابعاد اصلاح قیمت حامل‌های انرژی، یعنی چگونگی مصرف حامل‌های عمده انرژی (برق، گازوییل، نفت سفید و گاز مایع) در بخش خانوارهای شهری به ترتیب دهک‌های هزینه، پرداخته است.

یافته‌ها: این مطالعه نشان داد که الگوی مصرف انرژی در خانوارهای کم‌درآمد و پردرآمد متفاوت است، به طوری که نفت سفید و گاز مایع در خانوارهای کم‌درآمد به عنوان کالای ضروری شناخته شده و افزایش قیمت و یا حذف یارانه‌ها کاهش رفاه آنها را در پی دارد. گاز طبیعی و گازوییل برای بالاترین دهک‌ها، کالای ضروری و برای طبقات پایین کالای لوکس محسوب می‌شوند (بزرگزاده، ۱۳۷۸).

۲-۲- مطالعه حسن پور (۱۳۷۸)

مطالعه حاضر با در نظر گرفتن بار اضافی انتقال درآمد به بررسی آثار رفاهی سیاست غذای ارزان - با تاکید بر نان ارزان - و کارایی آن پرداخته است.

یافته‌ها: بدین منظور با توجه به برآوردهای انجام شده از پارامترهای بازار نان در ایران و برآوردهای بدست آمده از بار اضافی انتقال درآمد در سایر کشور و نیز با در نظر گرفتن هزینه‌های اجرایی این نوع انتقال درآمد در ایران، اقدام به شبیه‌سازی این نتایج شده است. از نتایج تحقیق چنین به دست می‌آید که متوسط کارایی انتقال نان ارزان رقمی بین ۱۳.۲ تا ۵۸.۱ درصد (میانگین ۳۵.۷ درصد)

بوده و نشان می‌دهد سیاست مذکور فقط ۳۵.۷ درصد از درآمد اخذ شده از تولیدکنندگان / مالیات دهندگان به مصرف‌کنندگان منتقل می‌کند و ۶۴.۳ درصد بقیه به صورت زیان‌های مرده به هدر می‌رود.

نتایج: بررسی نشان داد که سیاست غذایی ارزان در ایران هزینه‌های اجتماعی زیادی به بار آورده و از کارایی اندکی برخوردار می‌باشد. لذا برای جلوگیری از اتلاف منابع مالی کشور، دست‌اندرکاران زیر ربط باید هر چه سریعتر در سیاست مذکور تجدیدنظر نمایند. از دیگر نتیجه این مطالعه آن است که تا زمانیکه وزن سیاسی مصرف‌کنندگان در تابع رجحان سیاسی بالاتر از وزن تولیدکنندگان و مالیات‌دهندگان باشد، نسبت بهینه قیمت تولیدی به قیمت وارداتی همواره کوچکتر از یک خواهد بود (حسن‌پور، ۱۳۷۸).

۲-۳- مطالعه اسلامی، سیف‌اله (۱۳۸۱)

در این مطالعه با برآورد خط نسبی فقر در سال ۱۳۷۸، میزان یارانه و کمک‌های دولت را برای اینکه دو دهک اول را به بالای خط فقر برساند ۱۰۲۹۹ میلیارد ریال تخمین زده است، در صورتی که کل یارانه پرداختی دولت در این سال ۷۰۷۱.۲ میلیارد ریال می‌باشد. سپس با استفاده از داده‌های سری زمانی اثر یارانه را بر رشد و توزیع درآمدی بررسی شد.

یافته‌ها: بررسی نشان داد که پرداخت یارانه در طی سال‌های گذشته با همه مشکلات، کاستی‌ها و هدفمند نبودن آن توانسته از شدت نابرابری بکاهد. به طوریکه یک درصد افزایش یارانه مصرفی سرانه به طور متوسط نابرابری را ۱.۳ درصد کاهش داده است.

نتایج: لذا پیشنهاد می‌نماید با توجه به اثر یارانه بر نابرابری در مرحله اول جهت هدفمند نمودن یارانه و خصوصاً یارانه نان، باید با اعمال سیاست‌های هزینه دستیابی خانوارهای مرفه به نان را افزایش داد و در مرحله بعد از شناسایی کامل کلیه خانوارهای زیر خط فقر و خانوارهایی که در اثر حذف یارانه کالاهای اساسی به زیر خط فقر سقوط می‌کنند، اقدام به کاهش یارانه و پرداخت نقدی به خانوارهای مذکور کرد (اسلامی، ۱۳۸۱).

۲-۴- مطالعه پیرایی، خسرو و اکبری مقدم، بیت‌اله (۱۳۸۳)

مطالعه با عنوان اثر کاهش یارانه بخش کشاورزی (زراعت) و تغییر در نرخ مالیات بر کار و تولید بخشی و رفاه خانوار شهری و روستایی ایران، در سال ۱۳۸۳ انجام شد.

یافته‌ها: این مطالعه نشان می‌دهد که کاهش یارانه در بخش کشاورزی (فعالیت زراعت) بر کلیه بخش‌ها اثر منفی ایجاد می‌کند. بیشترین اثر منفی بر محصولات بخش کشاورزی است که عموماً در روستاها تولید می‌شود، در سناریوهای مختلف کاهش یارانه مشاهده می‌شود که به شرط ثابت بودن سایر شرایط به ازای ۲۵ درصد کاهش در یارانه ۳ درصد محصولات کشاورزی کاهش می‌یابد. این سیاست در درآمد شهری و روستایی نیز تاثیر گذاشته و نکته قابل توجه این است که با کمتر شدن یارانه به اندازه کافی نوعی همگرایی در کاهش سطح درآمد شهری و روستایی ایجاد خواهد شد؛ به طوری که در ۲۵ درصد کاهش یارانه درآمد شهری و روستایی ۱.۶۴ درصد کاهش می‌یابد در حالی که در ابتدا درآمد روستایی بیشتر از درآمد شهری کاهش می‌یافت هر چند نمی‌توان گفت که کاهش سطح درآمد لزوماً نشان‌دهنده کاهش سطح رفاه است. ولی ممکن است که با

کاهش درآمد، تقاضا برای محصولات کاهش یافته این مساله موجب خواهد شد که برای ایجاد تعادل در عرضه و تقاضای کالا قیمت‌های نسبی کاهش یابد و شاخص قیمتی رفاه کاهش یافته و در نهایت رفاه افزایش یابد (پیرایی و اکبری مقدم، ۱۳۸۳).

۲-۵- مطالعه پیرایی، خسرو و شهسوار، محمدرضا (۱۳۸۷)

در این پژوهش با استفاده از مفهوم رفاه اجتماعی، نشان داده می‌شود که به منظور حداکثر شدن رفاه اجتماعی چه کالاها و خدماتی باید مشمول یارانه و یا مالیات غیر مستقیم واقع شوند. بدین منظور از مفهوم کشش تابع رفاه اجتماعی اتکینسون نسبت به قیمت کالاها و خدمات استفاده شده و سپس شاخص اصلاح قیمت استخراج و سرانجام این شاخص به منظور ارزیابی مالیات‌های غیرمستقیم و یارانه‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد.

یافته‌ها: پژوهش نشان می‌دهد که طی سال‌های (۱۳۷۹-۱۳۸۳) در جوامع شهری و روستایی ایران افزایش قیمت اقلام خوراکی به افراد فقیر بیشتر از افراد غیر فقیر آسیب رسانده و پرداخت یارانه به گروه اقلام خوراکی (به جز گروه نوشابه‌ها و دخانیات) در جوامع شهری و روستایی به نفع افراد فقیر بوده است در حالی که افزایش قیمت در گروه‌هایی نظیر بهداشت و درمان، حمل و نقل و ارتباطات و تحصیل و آموزش به افراد غیر فقیر بیشتر از افراد فقیر آسیب رسانده و افراد غیر فقیر بیشتر از فقرا از یارانه‌های پرداختی به این بخش‌ها منتفع شده‌اند.

نتایج: بنابراین بازنگری در نحوه پرداخت یارانه و کاهش آن و اعمال مالیات بر بخش‌های ذکر شده به منظور کاهش نابرابری و بهبود و اصلاح رفاه ضروری به نظر می‌رسد (پیرایی و شهسوار،

۲-۶- مطالعه خسروی نژاد، علی اکبر (۱۳۸۸)

خسروی نژاد در تحقیق خود با عنوان اندازه گیری اثرات رفاهی حذف یارانه کالاهای اساسی بر خانوارهای شهری ایران، با اندازه گیری شاخص‌های رفاهی، سیستم‌های تقاضا و طبقه بندی خانوارها، سیستم تقاضای تقریباً ایده آل برای خانوارهای شهری ایران طبقه بندی نموده و در پنج گروه مستقل و متمایز برآورد شده و شاخص‌های رفاهی (درآمد معادل، تغییر جبرانی و شاخص درست هزینه زندگی) ناشی از تعدیل یارانه (قیمت) برای کالاهای نان، قندوشکر و روغن نباتی در طبقات پنج گانه محاسبه شده است.

یافته‌ها: مطالعه حاصل از اعمال سیاست‌های قیمتی نشان می‌دهد که برای طبقات اول تا سوم، همواره اثرات افزایش قیمت نان بزرگتر از افزایش قیمت در قندوشکر و روغن نباتی بوده، و برای طبقات چهارم و پنجم اثر تعدیل قیمت روغن نباتی بیشتر از تعدیل قیمت نان و قندوشکر می‌باشد (خسروی نژاد، ۱۳۸۸).

۲-۷- مطالعه واعظ مهدوی، محمدرضا و ارایی، محمد مهدی (۱۳۸۶)

این تحقیق با عنوان برون‌داد سیاست‌های اجتماعی در بهبود توسعه انسانی در سال‌های پس از انقلاب اسلامی در سال ۱۳۸۶ انجام پذیرفت.

یافته‌ها: این تحقیق نشان می‌دهد که، علی‌رغم تداوم نابرابری اقتصادی اجتماعی در جامعه ایران درصد جمعیت زیر خط فقر و میزان نابرابری، مستمراً کاهش یافته، کیفیت زندگی وضعیت بهداشتی و سطح سلامت عمومی، وضعیت آموزش‌های عمومی، گسترش و کارکردهای زیرساخت‌های اجتماعی، و به طور کلی توسعه انسانی و اجتماعی رو به بهبود بوده است.

نتایج: این دستاوردها محصول توزیع هدفمند سرمایه‌گذاری‌ها در بخش‌های مختلف اقتصادی، اعمال طرح‌های متعدد توازن منطقه‌ای و کمک به جلوگیری از عقب‌ماندگی و ایجاد تعادل توسعه منطقه‌ای در استان‌های کمتر توسعه‌یافته و محروم کشور، اصلاح نظام قیمت‌گذاری و خرید تضمینی محصولات کشاورزی، توزیع گسترده و همگانی کالاهای اساسی یارانه‌ای در شهر و روستا و ده‌ها اقدام اساسی دیگر در حوزه‌های رفاه اجتماعی و به ویژه بهداشت و آموزش بوده است (واعظ مهدوی و ارایبی، ۱۳۸۶).

جمع‌بندی

بررسی‌ها نشان می‌دهند که خانوارهای روستایی بیشتر از خانوارهای شهری در معرض خطر نوسانات قیمتی کالاها به خصوص کالاهای اساسی که مشمول یارانه هستند، قرار می‌گیرند و افزایش قیمت کالاهای یارانه‌ی رفاه این خانوارها را به شدت تحت تاثیر قرار می‌دهد. پرداخت یارانه نابرابری را کاهش می‌دهد و یارانه تولیدی، مصرفی و خدماتی بر روی رفاه خانوارها اثرگذار هستند. بررسی حاضر نشان می‌دهد که در هیچ یک از تحقیقات پیشین مورد بررسی، از مفهوم رفاه اجتماعی برای تبیین اثرات یارانه استفاده نشده است که در این تحقیق مورد بررسی قرار می‌گیرد.

فصل سوم

مبانی نظری پژوهش

۱- مقدمه:

سیاستگذاران امور اقتصادی و متولیان امر حکومت در هر جامعه‌ای، یارانه‌ها را علاوه بر کارکردهای بسیاری که دارد (در ادامه به آن می‌پردازیم)، به عنوان ابزاری مهم و اساسی جهت یاری رساندن به قشر محروم و مستضعف جامعه به کار می‌برند. تا از طریق توزیع مجدد درآمدها و برابری فرصت‌ها، نابرابری را در سطح جامعه کاهش دهند. دو موضوع یارانه‌ها و مالیات از مبانی تحقق عدالت اجتماعی محسوب می‌شوند. این امر در جامعه اسلامی این گونه تبیین شده است که سلامتی، آگاهی و تامین نیازهای اولیه مادی انسان (عدالت اجتماعی) مقدمه لازم برای حرکت فرد و جامعه در مسیر اعتلا و کمال است. سفارش‌ها و روایات گوناگون از ائمه اطهار (ع) نیز گویایی این امر است. به طور مثال حضرت امیر المومنین (ع) در نامه ۵۱ نهج البلاغه می‌فرماید: "پس داد مردم را از خود بدهید و در برآوردن حاجت‌های آنان شکیبایی ورزید که شما رعیت را خزانه دارید و امت را وکیلان و امام را سفیران، حاجت کسی را روا نکرده مگذارید و او را از آنچه مطلوب اوست باز مدارید".

یارانه‌ها یک راهبرد سیاستی جهت حذف نابرابری در سطح جامعه با تاریخچه غنی از گذشته دور در کلیه جوامع به خصوص جامعه ما نیز مطرح بوده است. این راهبرد از سال ۱۳۵۹ از طریق سازمان حمایت از مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان برای برخی از کالاهای اساسی و مواد غذایی شکلی قاعده‌مند به خود گرفت و تا امروز ادامه دارد.

یارانه‌ها ابزاری برای دخالت دولت‌ها در بازار هستند که با تغییر قیمت نسبی اقتصاد را تحت تاثیر قرار می‌دهند. و با هدف تخصیص بهینه منابع، تثبیت قیمت‌ها و ایجاد تعادل بین عرضه و تقاضا و

توزیع مجدد درآمدها عرضه می‌شوند و کاربرد چنین سیاست اقتصادی می‌تواند بر توزیع درآمدها، رفاه و برابری اجتماعی اثر فوری به جای گذارد. به گونه‌ای که اهداف اقتصادی و اجتماعی پرداخت یارانه‌ها عبارتند از: حمایت از اقشار محروم، کاهش فاصله‌ی طبقاتی، بهبود در توزیع درآمد، افزایش رفاه عمومی، کمک به تخصیص بهینه منابع کمیاب و کمک به ایجاد شرایط ثبات اقتصادی از طریق تثبیت قیمت‌ها می‌توان بر شمرد.

یارانه‌ها در قالب سه بخش یارانه مصرفی (کاهش آثار ناشی از تورم)، یارانه تولیدی (جهت کاهش هزینه تولید و حمایت از تولیدکننده) و یارانه خدماتی پرداخت می‌شوند.

یارانه‌ها هر چند کلیه اقشار جامعه را در بر می‌گیرد ولی هدف، بیشتر نیازمندان هستند به همین دلیل روستا به دلیل داشتن بیشترین درصد محرومیت و عقب‌ماندگی بیشتر مورد توجه سیاستمداران قرار دارند تا جهت کاهش محرومیت این بخش تلاش نمایند چرا که عوارض آن می‌تواند در مرحله‌ای برای کل جامعه پرهزینه باشد.

این پژوهش درصدد است تا با بررسی دوره ده ساله (۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵) اثرات یارانه را بر بخش روستایی مورد بررسی قرار دهد و بر اساس مفهوم رفاه اجتماعی سن اثرات یارانه مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد.

در این فصل ما بر آنیم با تاریخچه یارانه در ایران و جهان آشنا شویم و سپس به مفاهیم اساسی پژوهش شامل انواع یارانه، اهداف پرداخت یارانه، نقش دولت در مکاتب مختلف اقتصادی، نظریات اندیشمندان حوزه رفاه در مورد سیاست‌های حمایتی پردازیم و در نهایت چارچوب نظری پژوهش و مدل تحقیق را بیان می‌داریم.